

Sur les rives du Bosphore

Alors que l'empire romain d'Occident s'effritait en plusieurs États, l'empire d'Orient devait se maintenir victorieusement jusqu'en 1453. S'il put ainsi échapper au déclin, ce fut grâce à la position stratégique de Byzance (ou Constantinople) sur le Bosphore, grâce aussi aux manœuvres diplomatiques très habiles de ses empereurs, qui firent dévier vers l'Occident les envahisseurs qui projetaient de marcher sur Byzance.

L'empire byzantin connut son apogée sous Justinien qui régna de 527 à 565, période durant laquelle l'Europe occidentale fut bien près de la ruine. Il serait difficile d'exagérer ce que fit Justinien pour la civilisation européenne.

Sans son épouse Théodora, Justinien n'aurait pu accomplir son œuvre civilisatrice. En 532, deux factions sportives et politiques de Byzance, les Bleus et les Verts, conspirèrent contre l'empereur, et, au cri de *Niké* (Victoire), incendièrent une partie de la ville. Justinien se prépara aussitôt à la fuite. Théodora résolut de rester : « Fuyez si vous voulez, dit-elle à son époux. Les navires hissent leurs voiles. Moi, je reste. La pourpre impériale me semble un linceul splendide. » Et Justinien resta !

Aidé de deux habiles généraux, Bélisaire et Narsès, Justinien combattit victorieusement les Perses, les Vandales, les Goths ; il ajouta à son empire une grande partie de l'Espagne, de l'Italie et du nord de l'Afrique.

L'empereur vécut au milieu d'un luxe tout oriental, entouré d'une cour imposante. On lui

doit les embellissements de la ville et la construction de la basilique Sainte-Sophie (transformée en mosquée par les Turcs). A Ravenne, dont Justinien fit la capitale de l'Italie, de merveilleuses mosaïques témoignent de la splendeur de Byzance.

On doit surtout à Justinien la coordination et la rédaction du droit romain. Ce code monumental, le *Corpus Juris Civilis*, rassembla toutes les lois romaines (*Codex*), les arrêts et les sentences de juges célèbres (*Pandectes*), un manuel succinct pour les étudiants (*Institutes*) et les ordonnances de l'empereur (*Novelles*). Justinien se classe ainsi parmi les figures les plus marquantes de l'histoire mondiale.

Après Justinien, l'empire maritime méditerranéen de Byzance s'effondra. Les Lombards s'emparèrent de l'Italie du Nord et descendirent, d'année en année, vers le sud. Au VIIe siècle, les Perses pénétrèrent dans l'empire. L'empereur Héraclius sauva le pays. Ce même empereur fut moins heureux dans sa lutte contre les Arabes qui, à la fin de son règne, en 642, étaient parvenus à conquérir la plus grande partie de l'empire.

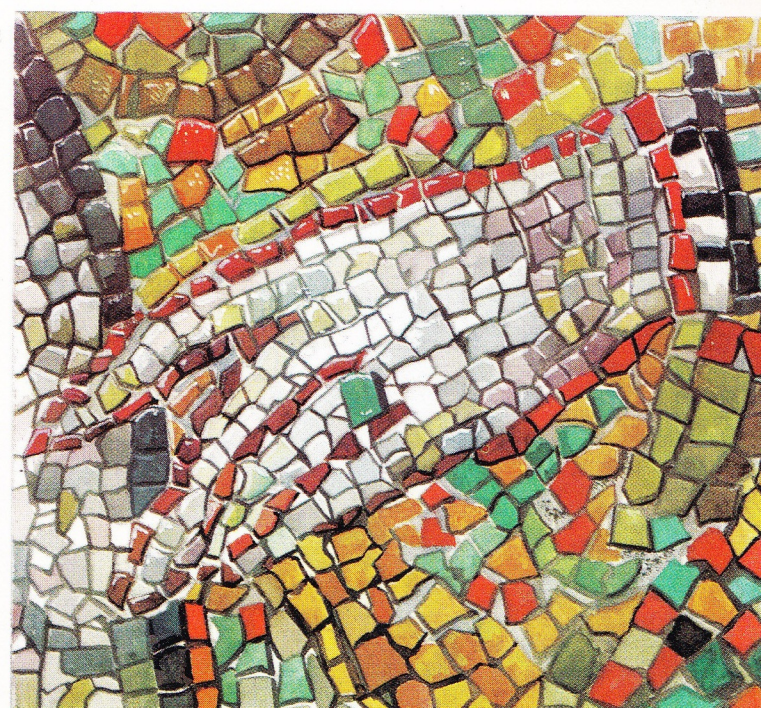
En 1054, un conflit éclata entre l'Église de Rome et celle de Byzance. Il aboutit à la séparation de ces Églises et à la création de l'Église grecque orthodoxe.

Pendant les croisades, les croisés, s'écartant quelque peu du but primitif, s'efforcèrent de créer, à des fins commerciales, un empire latin à Byzance. Ils y réussirent pendant quelques années (1204 à 1261). En 1453, Byzance tomba aux mains des Turcs mahométans. L'empire grec d'Orient tomba avec elle.

Mosaïques byzantines de Ravenne.

En haut : l'empereur Justinien entouré de sa cour.

En bas : tête et main de l'impératrice Théodora.

DUIZEND JAAR BYZANTIUM

Hoewel Oost-Europa gedurende de eeuwen die na de val van Rome volgden, een niet minder woelige geschiedenis had dan West-Europa, was er één belangrijk verschil. De laatste keizer van het West-romeinse Rijk, de zwakke Romulus Augustus, stierf in 476, waarna de opeenvolging van de keizerlijke macht in het westen verbroken was. Maar in Constantinopel of Byzantium, zoals men het toen noemde, zouden nog duizend jaar lang keizers regeren.

Twee belangrijke oorzaken hebben de ineenstorting van het Oostromeinse Rijk in de loop van de vijfde eeuw verhinderd. Ten eerste was de hoofdstad, Byzantium, bij een aanval heel wat minder kwetsbaar dan Rome, door zijn ligging aan de Bosporus. In de tweede plaats wisten de de Oost-romeinse keizers door een verstandige politiek de aandacht van de vreemde invallers naar het westen af te leiden.

Na deze aanvankelijke redding zou het oostelijk keizerrijk echter nog herhaaldelijk door buitenlandse invasies bedreigd worden. Soms was het in staat de aanvallers terug te slaan, en zelfs het grondgebied uit te breiden. Bij andere gelegenheden konden buitenlandse troepen ver in het rijk doordringen. Hoe vaak echter ook de grenzen gewijzigd werden, Byzantium zelf bleef onaangetaast. Zo was het in staat, veel van de tradities, de kunst en de literatuur der Oudheid, ongeschonden te bewaren.

Het Byzantijnse Rijk beleefde zijn bloeiperiode tijdens de regering van keizer Justinianus, die van 527 tot 565 regeerde. In deze periode stond West-Europa het dichtst bij de volledige chaos. De rol die Justinianus tijdens deze jaren voor de Europese beschaving speelde kan niet hoog genoeg worden aangeslagen. Toch zou dit werk wellicht nooit volbracht zijn zonder de steun van zijn echtgenote, Theodora. In 532 brak een opstand uit tegen de jonge keizer en de rebellen staken een deel van de stad in brand. Justinianus maakte zich gereed om per schip te vluchten, maar zijn vrouw was uit ander hout gesneden. Volgens de overlevering zou Theodora gezegd hebben: "Vlucht als ge wilt, maar ik blijf. Het keizerlijk purper zal een prachtig doods-kleed voor mij zijn". Justinianus bleef en de opstand werd gebroken.

Met de hulp van twee uiterst bekwame generaals, Belisarius en Narses, voerde hij met succes oorlog tegen de Perzen, de Vandalen en de Goten, en voegde uitgestrekte gebieden van Spanje, Italië en Noord-Afrika aan zijn rijk toe. Hij deed al het mogelijke om zijn hoofdstad te verfraaien. Hij liet de grote Sint-Sophia Kerk (nu een moskee) bouwen, die vermaard werd om zijn geweldige koepel, de kolommen uit veelkleurig marmer en de prachtige mozaïeken. Justinianus werd ook één der meest vooraanstaande wereldfiguren op het gebied van de wetgeving. In zijn grote werk, het "Corpus Juris Civilis", verzamelde hij alle bestaande Romeinse wetten. In zijn "Instellingen" werden al deze wetten op overzichtelijke wijze verklaard. Deze werken hebben tot op de huidige dag hun invloed op de wetgeving van vele Europese landen behouden.

Na de regeringsperiode van Justinianus begon het Byzantijnse Rijk te vervallen. De Lombarden overweldigden Noord-Italië en drongen jaar na jaar verder naar het zuiden door. Slechts de streek rond Ravenna, die nog altijd beroemd is om zijn prachtige mozaïeken, bleef lange tijd in Byzantijnse handen. Tijdens de zevende eeuw drongen Perzische troepen ver in de gebieden van het keizerrijk door. Keizer Heraclius wist hen echter in 632 nabij Ninive te verslaan. In de strijd van Heraclius tegen de Arabische legers keerde de krijgskans, zodat omstreeks het einde van zijn regering, in 642, een groot gedeelte van het rijk in Arabische handen was gevallen.

Ook in latere tijden had Byzantium met ernstige moeilijkheden te kampen. Door het verlies van veel westelijke gebieden werden de verschillen met West-Europa steeds groter. Bovendien ontstond in 1054 een brede kloof tussen de Roomse en de Byzantijnse Kerk, het Grote Schisma, dat leidde tot het ontstaan van de Grieks-Orthodoxe Kerk. Hierin vonden de kruisvaarders, op het ogenblik dat hun ijver tegen de Saracenen wat verminderd was, aanleiding om Byzantium gedurende een korte periode (van 1204 tot 1261) in een Latijns koninkrijk te veranderen. Byzantium herwon echter zijn onafhankelijkheid en behield deze tot in 1453. In dat jaar viel het uiteindelijk in handen van opdringende Turken.

Drie Byzantijnse mozaïeken uit Ravenna. Boven: Keizer Justinianus, omringd door leden van zijn hofhouding. Onder : Hoofd en hand van Keizerin Theodora.

Globerama

HISTOIRE DES CIVILISATIONS MENS EN WERELD, VROEGER EN NU

CASTERMAN

HET AVONTUUR VAN MENS EN WETENSCHAP

KEURKOOP NEDERLAND

© ESCO PUBLISHING COMPANY

Le présent ouvrage est publié simultanément en
français (Casterman, Paris-Tournai)
allemand (International School, Cologne)
anglais (Odhams Press, Londres)
américain (International Graphic Society, New York)
danois (Munsgaard Scandinavisk Bogforlag)
finlandais (Munsgaard)
hollandais (Keurkoop, Rotterdam)
italien (Fratelli Fabbri, Milan)
portugais (Codex)
suédois (Munsgaard)

2e édition, 1964

KEURKOOP NEDERLAND

© ESCO PUBLISHING COMPANY

ALLE RECHTEN VOORBEHOUDEN VOOR ALLE LANDEN

Art © 1959 by Esco, Anvers

Text © 1963 by Casterman, Paris

Tous droits de traduction et de reproduction réservés.